

Likbärlag

Enigheten lever än

Likbärlagen i Sverige kan i dag räknas på den ena handens fingrar. Men de som finns lever trots allt. Kyrkogården besökte höstsammankomsten hos Likbärlaget Enigheten i Malmö, grundat 1729.

Lennart Olsson är så kallad ålderman, ordförande för Enigheten.

Malmö var ingen stor stad 1729. Cirka 3000 personer bodde där. Pesten hade tagit hårt på befolkningen 1713 och det var på det hela taget fattigt i denna yttre landsända, som med historiska mått alldeles nyss hade blivit svenskt genom freden med Danmark i Roskilde 1658.

Handsmakaryrket var stort i början av 1700-talet, men som så många andra skrän ändå en knapp försörjningskälla. De hårt prövade stadsborna sökte olika vägar för att mildra bördan av en bortgång i familjen. En begravning var då liksom nu en dyr affär, så att söka sig samman och bilda "lag" för att tillsammans ge den döde en värdig sista färd var ett sätt att bland annat runda de höga kostnaderna.

"I Den Helige Tree Enighetens Nampn" bildades 1729 i "Kongl. Siöö och Stapell Staden", Malmö av fjorton stiftare. Samtliga protokoll från Likbärlaget Enighetens lagrådsmöten finns bevarade på stadsarkivet i Malmö, och utgör en ovanlig, obruten svit av dokumenterad aktivitet genom 289 år.

Minnesskrifter talar om vikt av Enighetens existens för medlemmarna, men också om stora ekonomiska problem som sänar har stjälpit Compagniet över ända. Från att från början

enbart ha hjälpt varandra till graven, breddades med åren verksamheten till att även erbjuda begravningskassa, och fler yrkesgrupper bjöds också in för att bredda rekryteringsbasen.

I dag har samhället tagit över stora delar av den verksamhet som Enigheten och andra likbärlag en gång i tiden svarade för. Trots detta lever sammanlutningarna vidare. Enigheten bär inte längre lik, även om man skulle göra det om en begäran kom. Enighetens nuvarande ålderman, eller ordförande, Lennart Olsson, berättar att den senaste som bars av Bröderna var trumpetaren Leif Uvemark, 1996, själv en medlem.

Likbärlaget Enigheten har i dag mer karaktären av en kamratförening för män och har cirka 600 medlemmar. Årets två sammankomster har olika innehåll. Värmötet, som är ett traditionellt föreningsmöte, förläggs sedan 1730 enligt lagets statuter till måndagen i veckan efter fastlags-

söndagen, den så kallade blåmåndagen, fastlagsmåndag, då man möts för beslut och middag. Höstmötet, den 1 oktober, och det som Kyrkogården besöker i Malmö, har två centrala delar: dels att inspektera likbärlagets vagn på Malmö Tekniska museum, dels att äta middag på Malmöhus slott och lyssna på ett historiskt föredrag. Båda tas med lika delar allvar och lek.

Inspektionen av den svarta, gotiskt inspirerade begravningsvagnen i museets nedre plan, är i dag mer av en del av ceremonielet kring höstmötet än att det har någon praktisk funktion. Vagnen, som beställdes av laget från en verkstad i Göteborg år 1900 användes regelbundet under 32 år, innan den ställdes undan.

Den senaste gången hästar spändes för var 1932, då två civila piloter omkommit på kontinenten. De fördes genom staden till sista vilan – båda två på en gång. Därefter har vagnen

"Vi får helt enkelt lita på att lyktorna är i lika gott skick som resten av vagnen."

LENNART OLSSON

Likbärlaget Enighetens likvagn har inte använts sedan 1932.

vilat i 86 år, och så lär det förbli, om man ska tro det som sägs inom Laget.

Alla är samlade och processen kan inledas med att mäta de fyra vagnshjulens diameter, axlarnas bredd samt axelavstånd. Två frivilliga böjer ryggen i trängseln mellan vagn och vägg allt under församlingens andäktiga väntan.

Trots, eller möjligen på grund av, att det har gått 289 år av obruten tradition har till sist tumstocken fått ge vika för en lite handhållen lasermätare som slungar en vass röd fläck omkring sig.

– **Vi har ett resultat!** utbrister plötsligt Ålderman Lennart Olsson och höjer protokollet mot taket i en segerviss gest som får sorl och kvävda fniss från samtalen att tystna.

– Vagnen får godkänt även i år, fastslås det med eftertryck:

– Det är bara små avvikelser som kan noteras, kanske är det rent av mätfel.

En lättнад sprider sig när

ordningen kan bekräftas för ännu ett år framåt. De första lagmedlemmarna kan därmed också anträda den flera hundra meter långa promenaden till restaurangen på Malmöhus, där middag, allt enligt traditionen, väntar herrarna.

Vad man inte längre kan göra vid inspektionen är att avgöra om illuminationens kraft från vagnens mässingslyktor är tillräcklig. Tidigare har det gått i men sedan vagnen fick sin plats på museet får ingen öppen eld – inte ens ett stearinljus – tändas.

– Vi får helt enkelt lita på att lyktorna är i lika gott skick som resten av vagnen, säger Lennart Olsson och ler.

Museet ska byggas om i sina delar vilket kan innebära en annan placering än den nuvarande. Men det var inte alls självklart att vagnen alls skulle vara på museet. När den lagmedlem, vars verksamhet vagnen stod parkerad vid, lades ned, var man tvungen att hitta

Efter middagen tog historikern Anders Reisnert över med en intressant historisk föreläsning.

en ny placering så blickarna föll på det tekniska museet, som redan tidigare är fyllt med en utställning om bland annat bilens utveckling. Vagn som vagn, resonerade man, tog sin likvagn på ett släp och rullade av den vid de öppna portarna till den stora utställningshallen. Efter lite diskussioner om huruvida vagnen skulle vara en del av utställningen, rullades den till slut in och står i dag längst in, bakgrundsbelyst med ett blått ljus som skapar en silhuett av den blänkande, smäckra vagnen.

Malmöhus slott, med anor från 1400- och 1500-talen hyser bland mycket annat den restaurang som Enigheten använder för sin årliga höstmiddag. Och är man i Skåne ska ingen behöva gå hungrig från bordet. En rejäl hemkokt ärtsoppa med fläsk, och extra fläsk samt fläskkory, serveras. Flera sorters senap ackompanjerar tillsammans med spisbröd och smör. Öl till den som så önskar, samt pannkakor

Lagrådets ledamöter bär alla sitt signum runt halsen.

Likbärlaget Enighetens urkund.

ANDRA LIKBÄRLAG

Att inom sitt skrå eller yrkesfolk emellan knyta sig samman för att på det sättet lätta bördan av en begravning för hushållet var en gång i tiden ganska vanligt. De likbärlag som i dag fortfarande existerar är dock få och återfinns i landets södra delar och i Danmark.

Den 3 oktober 1690 träffades smeder, skraddare, skomakare och tunnbindare i Kristianstad och kom skriftligt överens om att övervara avlidna skråmedlemmars begravning. Genom att ställa upp för varandra kunde kostnaderna minska. Under värdiga former kunde man "befordra den döde till graven". Laget finns inte längre.

Däremot finns Stiftelsen De Handlandes Lijk-Compagnie i Christianstad kvar. Det grundades 1698 och är därmed sannolikt landets äldsta likbärlag. I urkunderna talar man om ett "Christerligt Compagnie och wählmenat Kiärleksförbund", där närvaroplikt rådde vid såväl begravningar som vid sammankomster.

1818-års Lik-Compagnie finns även det i Kristianstad, och lever alltjämt. I samma stad fanns också Hantverkarnas Lik-Compagnie, som grundades 1724 och fortlevde under olika namn fram till 1901.

med sylt och gräddes efteråt. De båda köerna ringlade långa.

Placeringen för de cirka 90 medlemmar som hörsammat kallelsen var fri. Runt Kyrkogårdens bord satt en ambulanssjuksköterska, tidigare dykare och som i dag är pensionär och hjälper till på en av SSRS räddningskryssare, och en uppfinnare och universitetsman från Lund, som bland mycket annat har arbetat med teknik för rökgasrening vid krematorier. Bredvid dem, en före detta kock som numera lägger tak för allt vad tygen håller, och andra från vitt skilda yrkesgrupper. Det enda gemensamma är att de har mer eller mindre anknytning till staden; det är fortfarande ett av medlemskapskriterierna, att man bor eller har bott i eller kring Malmö.

Under kvällen gick den lilla kopparbössan, kallad Alma, flera varv mellan middagsborden och fylldes snabbt med sedlar och mynt tills inget mer rymdes. 1700-talsbössan skänktes till laget för insamling, och

gav, och ger, välkomna spontana bidrag till kassan.

Kvällens sammankomst var uppsluppen men tystnaden lägrade sig snabbt när Anders Reisnert, före detta stadsantikvarie i Malmö, föreläste till ljusbilder från en lite trilslande datorprojektor om massakern på upprorisk bönder och drängar i Klågerup år 1811. En skåning nöjer sig inte med att bli hunsad och uttvingad i ett helt onödigt krig, var något slags slutledning av

föreläsningen. I dag finns det en sten i Klågerup, ett par mil öster om Malmö, som minner om det trettioårliga kriget som den svenska militären tog den dagen.

Likbärlaget upprätthåller en tradition samtidigt som det skapar en anledning att varje år träffas för höstsammankomsten – en festkväll med mat och kulturhistoria och att göra det på både lek och allvar. Så, än lever med andra ord likbärlaget.

JOHAN LINDSTÉN

Fin sammankomst för medlemmarna

Sture Lindholm är pensionär i dag, men han drev under många år en herrekipering i Malmö.

– Enigheten startades en gång av handskmakarna i Malmö, och jag har sålt många handskar i min dag, säger han, skrattar och tillägger att det finns en passande koppling till historien.

– Det är kul att träffa vänner i Laget och prata om allt möjligt. Den här sammankomsten på hösten är fin, när vi först besöker Tekniska museet i Malmö för att se på vagnen och sedan gå för att äta och dricka gott tillsammans.

Sture Lindholm har varit medlem i Enigheten i fem eller

sex år. Även om det inte är något krav att bli värvad in i sammankomsten så blev han ändå det av några vänner som har varit med sedan länge.

Per-Eric Jönsson är Lagsledamot i Enighetens Lagråd, alltså styrelse, men han

har tidigare varit Ålderman, som enklast kan översättas med ordförande.

– Jag kom med i Enigheten via min far och har varit med i drygt 50 år, men hur han kom med, det vet jag inte, säger han lätt upprymd över den stundande vagnbesiktningen med efterföljande middag på restaurangen i Malmöhus slott.

Likvagnen som försvann

De Handlandes Lijk-Compagnie i Christianstad hade tidigare en likvagn. Men den är oförklarligt borta. Sista gången den användes var den 7 augusti 1952. Den stod uppställd i ett skjul i Kristianstad fram till rivningarna omkring 1950. Därefter flyttades den enligt uppgift till ett förråd. Sedan dess är vagnen försvunnen. Trots efterforskningar har den inte återfunnits.

Flera lag i Danmark

I Danmark finns det flera likbärlag, "liglaug". Randers Ældre Kjøbmands Liiglaug, grundat 1690, är ett av de mer namnkunniga, och organiserar köpmännen. Randers Bager-Liglaug från 1736 organiserades av bagarna. För sjöfolk finns Kjørteminde Skipper og Ligbaererlaug, anno 1737.